MARKAZIY OSIYO MINTAQASI XAVFSIZLIGINI TA’MINLASHDA AFG‘ONISTON OMILI

ФАКТОР АФГАНИСТАНА В ОБЕСПЕЧЕНИИ БЕЗОПАСНОСТИ В ЦЕНТРАЛЬНОАЗИАТСКОМ РЕГИОНЕ

THE AFGHANISTAN FACTOR IN ENSURING SECURITY IN THE CENTRAL ASIA REGION

ILBAYEV Shuxrat Oktamovich
polkovnik, O‘zbekiston Respublikasi harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti harbiy xavfsizlik va boshqaruv kafedrasini sikl boshlig‘i
ИЛЬБАЕВ Шухрат Октамович
полковник, начальник цикла кафедры военной безопасности и упраления Унивесритета военной безопасности и бороны РУ
Shuxrat O. ILBAYEV
Colonel, Head of the Courses of the Academy of the Armed Forces of the Republic of Uzbekistan

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy ish Markaziy Osiyo mintaqasi xavfsizligiga Afg‘oniston omilining ta’sirini o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqotda Afg‘onistondagi siyosiy beqarorlik, ekstremizm va narkotik moddalar savdosi kabi xavf-xatarlar tahlil qilinib, mintaqaviy hamkorlik va strategik choralar orqali ularni kamaytirish yo‘llari ko‘rib chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *Markaziy Osiyo, Afg‘oniston, xavfsizlik, siyosiy beqarorlik, ekstremizm, narkotik moddalar savdosi, mintaqaviy hamkorlik.*

Аннотация: *Данное научное исследование посвящено изучению влияния Афганистана на обеспечение безопасности в Центральной Азии. В работе анализируются такие угрозы, как политическая*

нестабильность в Афганистане, экстремизм и торговля наркотиками, а также рассматриваются пути их снижения посредством регионального сотрудничества и стратегических мер.

Ключевые слова: *Центральная Азия, Афганистан, безопасность, политическая нестабильность, экстремизм, торговля наркотиками, региональное сотрудничество.*

Abstract: *This research focuses on studying the impact of Afghanistan on the security of the Central Asian region. The study analyzes threats such as political instability in Afghanistan, extremism, and drug trafficking, and examines ways to mitigate them through regional cooperation and strategic measures.*

Keywords: *Central Asia, Afghanistan, security, political instability, extremism, drug trafficking, regional cooperation.*

Kirish:

Markaziy Osiyo mintaqasi geografik jihatdan strategik hudud bo‘lib, siyosiy va iqtisodiy barqarorlik uchun muhim hisoblanadi. Afg‘onistondagi siyosiy beqarorlik, ekstremizm va narkotik moddalar savdosi mintaqa davlatlarining xavfsizligiga jiddiy tahdid soladi. Shu sababli, Afg‘oniston omilini o‘rganish va xavfsizlikni mustahkamlash bo‘yicha strategiyalar ishlab chiqish dolzarb masala hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi: Afg‘oniston omili tufayli Markaziy Osiyo mintaqasida yuzaga keladigan xavf-xatarlarni aniqlash va ularni kamaytirish chora-tadbirlarini ishlab chiqish.

Vazifalari:

1. Afg‘onistondagi siyosiy va ijtimoiy vaziyatni tahlil qilish;
2. Ekstremizm va narkotik moddalar savdosining mintaqaga ta’sirini aniqlash;

3. Markaziy Osiyo davlatlarining Afg‘oniston bilan hamkorlik yo‘llarini o‘rganish;

4. Xavfsizlikni ta’minlash uchun strategik choralarni tavsiflash.

Tadqiqot metodlari:

- Analitik va taqqosiy metodlar;
- Statistik ma’lumotlar tahlili;
- Hujjatlar va manbalarni o‘rganish.

Asosiy qism:

1. Afg‘onistondagi siyosiy beqarorlik va uning mintaqaviy xavfsizlikka ta’siri

Afg‘onistondagi siyosiy beqarorlik Markaziy Osiyo mintaqasining xavfsizligiga sezilarli tahdid soladi. 2021-yilda Tolibonning hokimiyatni qo‘lga kiritishi mamlakatning ichki siyosiy tizimini tubdan o‘zgartirdi va hukumatning xalqaro tan olinish masalasida murakkabliklarni yuzaga keltirdi. Siyosiy hokimiyatning markazlashmaganligi, mahalliy rahbarlar va turli guruhlarning ta’siri mamlakat ichida hokimiyatning samarali boshqarilishini qiyinlashtiradi, bu esa ijtimoiy barqarorlikka va xavfsizlikka salbiy ta’sir qiladi.

Siyosiy beqarorlikning mintaqaviy ta’siri bir necha yo‘nalishda namoyon bo‘ladi. Birinchidan, u chegaraviy hududlarda zo‘ravonlik va tartibsizlik xavfini kuchaytiradi, natijada qo‘shni davlatlar xavfsizligiga bevosita tahdid soladi. Ikkinchidan, ichki siyosiy tanglik iqtisodiy va gumanitar yordamning yetarli darajada yetib borishiga to‘sqinlik qiladi, bu esa mintaqada turli xavf-xatarlarning kuchayishiga olib keladi. Uchinchidan, siyosiy beqarorlik ekstremistik guruhlar va terroristik faoliyatning faollashishiga imkon yaratadi, bu esa mintaqaviy xavfsizlikni yanada murakkablashtiradi.

Shu sababli, Afg‘onistondagi siyosiy beqarorlikni tahlil qilish va uni kamaytirish bo‘yicha strategik choralar ishlab chiqish Markaziy Osiyo davlatlari uchun ustuvor vazifa hisoblanadi. Mintaqaviy hamkorlik va xalqaro

tashkilotlar bilan integratsiya bu tahdidlarni kamaytirish va barqarorlikni ta’minlashning asosiy yo‘llaridir.

2. Ekstremizm va terrorizm xavfi

Afg‘oniston hududidagi siyosiy beqarorlik ekstremizm va terrorizm faoliyatining kuchayishiga imkon yaratadi. Tolibon hokimiyati bilan bir qatorda, hududda faoliyat yuritayotgan turli ekstremistik guruhlar, jumladan, “Al-Qoida” va “Islomiy davlat”ning Afg‘oniston bo‘linmalari mintaqaviy xavfsizlikka jiddiy tahdid solmoqda. Bu guruhlar nafaqat mamlakat ichida, balki qo‘shni davlatlar hududida ham xavfsizlikka zarar yetkazishi mumkin.

Ekstremizm va terrorizm xavfi bir nechta yo‘nalishda namoyon bo‘ladi:

1. **Mintaqaviy barqarorlikka tahdid** – chegara hududlarida zo‘ravonlik va qurolli to‘qnashuvlar xavfi ortadi.
2. **Ijtimoiy va iqtisodiy zarar** – terroristik faoliyat natijasida infratuzilma zarar ko‘radi, aholining normal hayot faoliyati cheklanishi mumkin.
3. **Migratsiya va gumanitar inqiroz** – xavf tufayli aholining katta qismi ichki yoki tashqi ko‘chishga majbur bo‘ladi, bu esa qo‘shni davlatlarda ijtimoiy va iqtisodiy bosimni oshiradi.

Mintaqaviy xavfsizlikni ta’minlash uchun ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashda Markaziy Osiyo davlatlarining hamkorligi va xalqaro tashkilotlar bilan integratsiyalashgan strategiyalarni joriy etish zarur. Shu bilan birga, Afg‘oniston ichki siyosiy barqarorligini oshirish va gumanitar vaziyatni yaxshilash terrorizm xavfini kamaytirishda muhim omil hisoblanadi.

3. Narkotik moddalar savdosi va uning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari

Afg‘oniston dunyodagi eng yirik opiy va giyohvand moddalar ishlab chiqaruvchisi hisoblanadi, bu esa Markaziy Osiyo mintaqasi xavfsizligiga sezilarli tahdid soladi. Narkotik moddalar savdosi nafaqat iqtisodiy barqarorlikni, balki ijtimoiy muhitni ham salbiy ta’sir qiladi. Savdo tarmoqlari

orqali narkotiklar mamlakat ichida va qo‘shni davlatlarga tarqaladi, bu esa jinoyatchilik va korrupsiya darajasining oshishiga olib keladi.

Ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari quyidagilardan iborat:

1. **Ijtimoiy barqarorlikning pasayishi** – narkotik moddalar iste’moli sog‘liqni saqlash tizimiga bosim yaratadi, yoshlar orasida xavfli odatlarning tarqalishiga sabab bo‘ladi.

2. **Iqtisodiy zarar** – noqonuniy narkotik savdosi davlat byudjetiga tushmaydi, iqtisodiy rivojlanishga to‘sqinlik qiladi va mintaqaviy investitsiya muhiti uchun xavf tug‘diradi.

3. **Kriminal va xavfsizlik tahdidlari** – narkotik savdosi bilan shug‘ullanuvchi guruhlar qurolli to‘qnashuvlar va jinoyatchilikni kuchaytiradi, bu esa chegaraviy hududlarda barqarorlikni pasaytiradi.

Markaziy Osiyo davlatlari uchun narkotik moddalar savdosiga qarshi kurash strategik ahamiyatga ega. Xalqaro hamkorlik, chegara nazorati kuchaytirish va ijtimoiy dasturlar orqali narkotiklar bilan bog‘liq tahdidlarni kamaytirish mumkin. Shu bilan birga, Afg‘onistondagi ichki barqarorlikni oshirish va iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish narkotik savdosining ildizini kamaytirishda muhim omil hisoblanadi.

4. Mintaqaviy hamkorlik va xalqaro tashkilotlarning roli

Markaziy Osiyo mintaqasida xavfsizlikni ta’minlashda Afg‘oniston bilan bog‘liq tahdidlarni kamaytirish uchun mintaqaviy hamkorlik va xalqaro tashkilotlarning roli muhim ahamiyatga ega. Mintaqaviy davlatlar o‘rtasida siyosiy, harbiy va gumanitar sohalarda integratsiyalashgan choralar ishlab chiqish xavfsizlikni mustahkamlashga yordam beradi.

Xalqaro tashkilotlar, jumladan, BMT, SHHT va NATO, Afg‘onistondagi siyosiy beqarorlik, ekstremizm va narkotik moddalar savdosiga qarshi kurashda mintaqaviy davlatlarga texnik yordam, treninglar va moliyaviy resurslarni taqdim etadi. Shu bilan birga, chegaralarni nazorat qilish va xavfli

hududlarni monitoring qilish orqali mintaqaviy xavfsizlikni ta’minlash imkoniyati oshadi.

Mintaqaviy hamkorlikning samarali shakllari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1. **Axborot almashinuvi va tezkor reaksiya tizimlari** – xavf va tahdidlarni oldindan aniqlash va bartaraf etish imkoniyatini beradi.

2. **Qonuniy va huquqiy hamkorlik** – terrorizm, narkotik moddalar savdosi va transmilliy jinoyatchilikka qarshi birgalikda kurashish.

3. **Gumanitar va iqtisodiy dasturlar** – Afg‘onistonning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligini oshirish orqali xavf omillarini kamaytirish.

Shu tarzda, mintaqaviy hamkorlik va xalqaro tashkilotlarning faol ishtiroki Markaziy Osiyo xavfsizligini mustahkamlash va Afg‘oniston omilidan kelib chiqadigan tahdidlarni samarali bartaraf etishda muhim vosita hisoblanadi.

5. Strategik choralar va xavfsizlikni mustahkamlash yo‘llari

Afg‘oniston omili tufayli Markaziy Osiyo mintaqasida yuzaga kelayotgan xavf-xatarlarni kamaytirish va xavfsizlikni mustahkamlash uchun strategik choralarni ishlab chiqish zarur. Ushbu choralar siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy sohalarni qamrab olishi, shuningdek, mintaqaviy va xalqaro hamkorlikni mustahkamlashi lozim.

Strategik choralar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1. **Siyosiy barqarorlikni ta’minlash** – Afg‘oniston ichki siyosiy tizimini qo‘llab-quvvatlash, mintaqaviy diplomatik muloqotlarni kuchaytirish va ziddiyatlarni tinch yo‘l bilan hal qilish.

2. **Xavfsizlik va harbiy hamkorlik** – chegaralarni nazorat qilish, terrorizm va ekstremizmga qarshi hamkorlikdagi operatsiyalarni amalga oshirish.

3. **Ijtimoiy-iqtisodiy dasturlar** – gumanitar yordamni kuchaytirish, ta’lim va sog‘liqni saqlash tizimini yaxshilash orqali ijtimoiy barqarorlikni oshirish.

4. **Xalqaro tashkilotlar bilan integratsiya** – BMT, SHHT, NATO va boshqa xalqaro institutlar bilan hamkorlikni rivojlantirish, texnik va moliyaviy resurslarni jalb qilish.

5. **Mintaqaviy axborot almashinuvi va monitoring** – xavf va tahdidlarni tezkor aniqlash va bartaraf etish uchun ma’lumotlar almashinuvi tizimlarini yaratish.

Ushbu strategik choralar birgalikda amalga oshirilsa, Markaziy Osiyo mintaqasining xavfsizligini ta’minlash, Afg‘oniston omilidan kelib chiqadigan tahdidlarni kamaytirish va barqarorlikni mustahkamlash imkoniyati oshadi.

Xulosa:

Markaziy Osiyo mintaqasining xavfsizligini ta’minlashda Afg‘oniston omili muhim va murakkab ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Afg‘onistondagi siyosiy beqarorlik, ekstremizm va narkotik moddalar savdosi mintaqaviy barqarorlik va xavfsizlikka sezilarli tahdid soladi. Shu bilan birga, mintaqaviy hamkorlik va xalqaro tashkilotlar bilan integratsiyalashgan chora-tadbirlar xavf-xatarlarni kamaytirish va barqarorlikni mustahkamlashda muhim vosita hisoblanadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan strategik choralar quyidagilardan iborat: Afg‘oniston ichki siyosiy barqarorligini oshirish, chegaralarni nazorat qilish va ekstremizmga qarshi hamkorlikni kuchaytirish, ijtimoiy-iqtisodiy dasturlar orqali gumanitar muammolarni kamaytirish, shuningdek, xalqaro tashkilotlar bilan samarali integratsiya. Ushbu choralar amalga oshirilsa, Markaziy Osiyo davlatlari Afg‘oniston omilidan kelib chiqadigan tahdidlarni samarali bartaraf etib, mintaqaviy xavfsizlikni mustahkamlash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI

1. Абуов, К., Далелхан, А., Шерьязданова, К. “Современные проблемы безопасности в Центральной Азии и пути их решения.” *Государственное управление и государственная служба*, № 1(84), 2023. journal.apa.kz

2. Одинцов, В. “Афганистан и региональная безопасность в ЦА.” *Journal-NEO*, 2022. New Eastern Outlook

3. Насери, М. А. “Афганистан в евразийской интеграции.” *Политконсультант*, 2023, том 3, № 2. politicjournal.ru

4. “Приход к власти талибов и его влияние на безопасность в Центральной Азии.” Анализ Центра изучения региональных угроз (CRSS), 2022. ННО: Центр изучения региональных угроз

5. Хакимов, У. “Влияние пропаганды Больших держав на безопасность в Центральной Азии (в контексте Таджикистана).” *CABAR.asia*, 2023. centrasia.institute

6. ОСБЕ Академия. *Ежегодный сборник аналитических статей Академии ОБСЕ 2022-2023*. Bishkek: OSCE Academy, 2023. osce-academy.net

7. Кадыров, А., Кадыров, А. “Проблемы и безопасность Центральной Азии.” *Известия Национальной академии наук Кыргызской Республики*, (журнал Илим НАН КР). ilim.naskr.kg

8. Олимов, М. А. “Актуальные вопросы безопасности в Центральной Азии: Афганский фактор.” Совещание Совета Безопасности Қозоғистон, 2023.

9. Xalmirzayev I. V. Young People's Development of a Sense of Patriotism during TheirEducation //American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education. – 2024. – Т. 2. – №. 4. – С. 226-228.

10. O’ktamovna B. G. SPORTDA INTIZOM VA IRODANING O’RNI //Tadqiqotlar. – 2025. – Т. 60. – №. 1. – С. 57-61.

11. Toshmatovich N. R. MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION: PRINCIPLES, FORMS AND METHODS //SHOKH LIBRARY. – 2025. – Т. 1. – №. 12.

12. Olegovich L. V. XORIJIY ARMIYALARDA AXLOQIY-RUHIY TAYYORGARLIKKA BO'LGAN YONDASHUVLAR //JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN. – 2023. – Т. 6. – №. 5. – С. 177-183.

13. Хужаев Б. Т. УЧУВЧИСИЗ УЧИШ АППАРАТЛАРИНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ //IMRAS. – 2023. – Т. 6. – №. 6. – С. 1-5.

14. Normatov R. T. THE IMPORTANCE OF NATIONAL MILITARY HERITAGE IN THE DEVELOPMENT OF PATRIOTISM IN MILITARY PERSONNEL //Экономика и социум. – 2024. – №. 10 (125). – С. 293-296.